

Dziekoński, Stanisław / Rudzka, Elwira

Katecheza wyjaśniająca rzeczywistość chrztu świętego w przygotowaniu dzieci do Pierwszej Komunii Świętej

---

Studia Teologiczne 19, 273-290

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. STANISŁAW DZIEKOŃSKI
ELWIRA RUDZKA

KATECHEZA WYJAŚNIAJĄCA RZECZYWISTOŚĆ CHRZTU ŚWIĘTEGO W PRZYGOTOWANIU DZIECI DO PIERWSZEJ KOMUNII ŚWIĘTEJ

Treść: Wprowadzenie; 1. Pierwsze skrutynium chrzcielne. Znak krzyża świętego; 2. Drugie skrutynium chrzcielne. Znak białej szaty; 3. Trzecie skrutynium chrzcielne. Znak światła; Wnioski końcowe.

Wprowadzenie

Przygotowanie do Pierwszej Komunii Świętej jest jednym z najważniejszych etapów religijnego wychowania dziecka¹. Celem tego przygotowania jest bowiem spełnienie pragnienia całego Kościoła, aby dziecko w sposób jak najbardziej świadomy, czynny i pełny, mogło brać udział w Eucharystii, która jest źródłem i szczytem całego życia chrześcijańskiego². Te prawdy są przyjmowane przez chrześcijanina zwykle bez cienia wątpliwości, przy czym w praktyce ich realizacja pozostawia wiele do życzenia. W naszej polskiej sytuacji, gdzie do Pierwszej Komunii Świętej przystępuje prawie 100% dzieci, dostrzega się niejednokrotnie brak właściwej znajomości podstawowych prawd eucharystycznych i teologicznych. Główna uwaga zostaje skoncentrowana na opanowaniu przez dzieci odpowiedniej ilości pytań i odpowiedzi z katechizmu do Pierwszej Komunii Świętej, czyli na memoryzacji, bądź też na czysto „technicznych” sprawach, np.: jak należy ustawić się podczas uroczystości pierwszokomunijnej. Próba zmiany tej sytuacji była i jest podejmowana zarówno ze strony teologów, jak też duszpasterzy i katechetów. Na wyróżnienie w tym

¹ Por. R. M u r a w s k i , *Refleksje nad przygotowaniem dzieci do I Komunii Świętej*, Kat. 20 (1976) 2, s. 67.

² Por. Konstytucja o liturgii świętej, w: Sobór Watykański II: Konstytucje, Dekrety, Deklaracje, Poznań 1968, 14. Odtąd skrót: KL.

względzie zasługuje ks. Stanisław Hartlieb³, który Pierwszej Komunii Świętej dzieci nadał wymiar katechumenalny. Proponowana przez niego praktyka duszpasterstwa pierwszokomunijnego, powinna między innymi prowadzić do przeżycia zasadniczej tajemnicy chrztu świętego⁴. Chrzt, który jest bramą prowadzącą do Kościoła⁵ wymaga bowiem stopniowego i ciągłego zgłębiania⁶, o czym przypomina także Katechizm Kościoła Katolickiego⁷. W prezentowanym tutaj ujęciu ks. St. Hartlieba chodzi o pełne zrozumienie przez dzieci znaków przekazywanego podczas chrztu świętego życia Bożego⁸, do których należą: znak krzyża, znak białej szaty⁹ i znak światła¹⁰. Rozświetlenie ich znaczenia dokonuje się podczas nabożeństw, zwanych skrutyniami chrzcielnymi¹¹, które, jakkolwiek są obecne już we wczesnochrześcijańskim katechumenacie¹² oraz w dzisiejszym obrzędzie chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych¹³, tutaj przyjmują sobie właściwą treść. Jej szczegółowe przedstawienie będzie głównym zadaniem niniejszego artykułu, który zostanie podzielony na trzy części, odpowiadające wspomnianym wyżej znakom i opartych na nich skrutyniom.

³ Ks. St. Hartlieb jest księdzem diecezji Poznańskiej. Urodził się 9.04.1920 r. Święcenia kapłańskie otrzymał 28.05.1944 w Kielcach. Po rozpoczęciu pracy duszpasterskiej podjął też studia na KUL-u w zakresie prawa kanonicznego. Równocześnie interesował się liturgiką. Od 25.02.1945 do 30.06.1989 r. pełnił funkcję najpierw administratora, a później proboszcza parafii Konarzewo (okolice Poznania). W latach siedemdziesiątych wprowadził w swojej parafii nowy model duszpasterstwa pierwszokomunijnego.

⁴ Por. St. H a r t l i e b , *Chrześcijańska rodzina jako podstawowa wspólnota liturgiczna*, CT 42 (1972) f. 1, s. 81-82.

⁵ Por. Cz. K r a k o w i a k , *Z teologii wtajemniczenia chrześcijańskiego*, RBL 45 (1992) nr 2-6, s. 72.

⁶ Por. St. H a r t l i e b , *Chrześcijańska rodzina jako podstawowa wspólnota liturgiczna*, art. cyt., s. 81.

⁷ „Chrzt dzieci ze swej natury wymaga katechumenatu pochrzcielnego. Nie chodzi tu tylko o późniejsze nauczanie, lecz także o konieczny rozwój łaski chrztu w miarę dorastania osoby”. Katechizm Kościoła Katolickiego, 1231. Odtąd skrót: KKK.

⁸ Por. St. H a r t l i e b , *Przed I Komunią Świętą. Nabożeństwo Nalożenia Białej szaty*, Msza Święta 2 (205) 1974, s. 40.

⁹ Por. St. H a r t l i e b , *Próba zastosowania skrutyniów w przygotowaniu do I Komunii Świętej*, AK 409 (1977) z. 2, s. 268-269.

¹⁰ St. H a r t l i e b , *Przyjmijcie światło Chrystusa*, Msza Święta 3 (206) 1974, s. 65.

¹¹ Por. St. H a r t l i e b , *Próba zastosowania skrutyniów w przygotowaniu do I Komunii Świętej*, art. cyt., s. 268.

¹² Skrutynia we wczesnochrześcijańskim katechumenacie miały na celu zbadanie motywów przyjęcia chrześcijaństwa i życia katechumenów. Por. R. M u r a w s k i , *Katecheza*, w: *Katolicyzm A - Z*; pr. zb. pod red. Z. Pawlaka, Łódź 1989, s. 199.

¹³ „Celem skrutyniów jest oczyszczenie umysłów i serc, umocnienie przeciw pokusom, przemiana intencji i pobudzenie woli, aby wybrani bardziej przyłączyli się do Chrystusa”. „Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych”, Katowice 1988, n. 154. Odtąd skrót: OWCD.

1. Pierwsze skrutynium chrzcielne. Znak krzyża świętego

Pierwsze skrutynium chrzcielne jest oparte na znaku krzyża i służy przybliżeniu dzieciom tajemnicy zawartej w tym znaku. Rozpoczyna ono katechumenat dzieci przygotowujących się do Pierwszej Komunii Świętej. Odprawiane jest w Uroczystość Chrystusa Króla Wszechświata. Święto to bowiem poprzedza bezpośrednio okres Objawienia Pańskiego, dni Adwentu i Bożego Narodzenia, w czasie których przeżywa się wielką tajemnicę zawartą w następujących słowach: Syn Boży stał się człowiekiem, abyśmy mogli stać się dziećmi Bożymi¹⁴.

Dzieci przychodzą do kościoła wraz z rodzicami i zajmują miejsca w ławkach między ojcem a matką. W prezbiterium, obok ołtarza, powinien znajdować się duży krzyż ozdobiony kwiatami i odpowiednio oświetlony¹⁵.

Liturgię rozpoczyna komentarz, w którym przypomina się, że przez chrzest dzieci otrzymały uczestnictwo w życiu Boga¹⁶. Dar ten wysłużył im Pan Jezus przez swoją śmierć na Krzyżu. Toteż każdy człowiek, który przyjął znak krzyża, powinien starać się żyć według nauki Jezusa Chrystusa¹⁷.

Pogłębienie powyższych treści następuje w dalszej części nabożeństwa – Liturgii Słowa. Wybrane na ten dzień fragmenty Pisma św.¹⁸ mówią o ofiarowanym nam darze życia Bożego, które rodzi się na krzyżu¹⁹, dojrzewa podczas naszego pielgrzymowania przez ziemię i rozkwita w chwale zmartwychwstania²⁰.

Po wysłuchaniu czytań, dzieci opuszczają miejsca obok rodziców i podchodzą blisko ołtarza. Rozpoczyna się homilia, której myślą przewodnią jest tajemnica krzyża. Celebrans podkreśla, że krzyż jest chlubą i radością wszystkich wierzących²¹ oraz znakiem otrzymanego na

---

¹⁴ Por. St. H a r t l i e b, *Pierwsza Komunia Święta. Droga wtajemniczenia w Paschę Chrystusa*, Kraków 1996, s. 88-89.

¹⁵ Por. St. H a r t l i e b, *Przed Pierwszą Komunią Św. Nabożeństwo na rozpoczęcie katechizacji*. Msza Święta 9 (200) 1973, s. 298.

¹⁶ Por. St. H a r t l i e b, *Pięćdziesiąt dni radości paschalnej*, Lublin 1993, s. 42.

¹⁷ Por. St. H a r t l i e b, *Pierwsza Komunia Święta. Droga wtajemniczenia w Paschę Chrystusa*, dz. cyt., s. 89.

¹⁸ Podczas Liturgii Słowa czytane jest tylko jedno czytanie przed Ewangelią. W roku A: czytanie: I Kor 15, Alleluja i Ewangelia z roku C: Mk 11, - Łk 23, 35-43. W roku B oraz C: Dn, 25 n. Psalm responsoryjny śpiewany jest podczas błogosławieństwa dzieci, po homilii.

¹⁹ Por. Ewangelie roku B i C.

²⁰ Por. czytanie drugie lat A, B, C.

²¹ Por. St. H a r t l i e b, *Próba zastosowania skrutyniów w przygotowaniu do I Komunii Świętej*, art. cyt., s. 271.

chrzcie świętym życia Bożego. Pan Jezus umierając na krzyżu, wysłużył nam uczestnictwo w życiu samego Boga. To życie płynące z krzyża będą dzieci przez następne lata poznawać i nim się karmić. Szczególnym rodzajem poznania i pokarmem tego życia jest Eucharystia, do której dzieci przygotowują się przez katechizację i skrutynia²².

Po homilii dzieci podchodzą do kapłana i otrzymują mały, drewniany krzyż. Jest to chwila szczególna, gdyż dzieci, po raz pierwszy w życiu, przyjmują swój własny, przekazany we wspólnocie Kościoła krzyż, który z wiarą i czcią mają nosić na piersiach. W tej części nabożeństwa wspólnota Kościoła modli się, aby przez ten znak Bóg obdarzył dzieci swoją pomocą, otaczał ojcowską opieką - udzielał coraz pełniej swojego życia.

Po błogosławieństwie krzyży następuje adoracja. Dzieci całują krzyż śpiewając razem z rodzicami pieśń: „Kłaniamy się Tobie, Chryste”²³.

Po adoracji dzieci jeszcze raz podchodzą do kapłana, który błogosławi je kreśląc na czole znak krzyża świętego w ten sposób, jak zostało to uczynione na początku liturgii chrztu świętego każdego dziecka. Następnie dzieci proszą o błogosławieństwo znakiem krzyża katechetę, który przez katechizację „zastępuje” im rodziców chrzestnych²⁴, po czym celebrans zwraca się do rodziców, mówiąc: „Drodzy Rodzice w tym znaku jest zbawcza moc Boga. Na krzyżu Pan Jezus oddał Bogu Ojcu Swoje życie za nas. W Jego Boskie ręce, kochani Rodzice złożyliście z zaufaniem los waszych dzieci w momencie ich Chrztu świętego. Uczynicie to dzisiaj ponownie. Zawieście teraz ten święty znak krzyża na szyi waszego dziecka. Pobłogosławcie każdy swoje dziecko - jak to uczyniliście podczas Chrztu świętego kreśląc znak krzyża na jego czole”²⁵.

Nabożeństwo kończy się „liturgią rozesłania”, w której celebrans wyjaśnia, że kapłańska władza rodziców względem potomstwa polega, między innymi, na udzielaniu dzieciom każdego dnia błogosławieństwa. Równocześnie przypomina dzieciom, że codziennie powinny prosić swoich rodziców o błogosławieństwo: przed pójściem do szkoły, na katechizację, przed udaniem się na spoczynek i przy innych okazjach. Błogosławieństwo, które dzieci otrzymały na chrzcie świętym, ma być ciągle ponawiane w domu każdego dziecka²⁶.

²² Por. St. H a r t l i e b , *Pierwsza Komunia Święta. Droga wtajemniczenia w Paschę Chrystusa*, dz. cyt., s. 90.

²³ Por. tamże, s. 91.

²⁴ Por. St. H a r t l i e b , *Przed Pierwszą Komunią Św. Nabożeństwo na rozpoczęcie katechizacji*, art. cyt., s. 92.

²⁵ St. H a r t l i e b , *Pierwsza Komunia Święta. Droga wtajemniczenia w Paschę Chrystusa*, dz. cyt., s. 92.

²⁶ Por. tamże, s. 94; por. także St. H a r t l i e b , *Nowy rok katechetyczny. Msza Święta 9 (503)*, 1988, s. 196.

Przez uczestnictwo w pierwszym skrutynium chrzcielnym, opartym na znaku krzyża, dzieci zostają wprowadzone w pierwszy stopień chrześcijańskiego wtajemniczenia. Każde dziecko, które bierze udział w tym nabożeństwie, zostaje przyjęte „(...) na kandydata do przygotowania pierwszokomunijnego”²⁷.

Znaczenie czoła znakiem krzyża ma miejsce już w początkach chrześcijaństwa i występuje podczas obrzędów przyjęcia do katechumenatu. Na podstawie wypowiedzi św. Augustyna należy przypuszczać, że nie było to tylko zwykłe kreślenie krzyża, lecz raczej rzeczywiste, trwałe wyciśnięcie tego znaku na czole kandydata. Był to bardzo wymowny, czytelny znak przynależności do grupy uczniów Jezusa Chrystusa²⁸.

Znak krzyża na czole katechumena czynili: celebrans, rodzice, chrzestni i bliscy podczas pierwszego skrutynium. Przypominał on misterium zbawienia, tajemnicę spotkania z Bogiem w ukrzyżowanym Jezusie Chrystusie. Diakon „wzywał rodziców chrzestnych: «Naznaczcie je krzyżem». Rodzice, chrzestni, najbliżsi znaczyli znakiem krzyża czoła swoich dzieci w wierze wyznając przy tym trynitarną formułę, jako wezwanie imienia Trójcy Przenajświętszej”²⁹.

Obrzęd naznaczenia katechumena znakiem krzyża występuje również w III wieku, podczas bliższego przygotowania do chrztu świętego. Święty Hipolit przekazuje, iż w soboty – dzień przed udzieleniem chrztu świętego - biskup czynił znak na czole katechumena³⁰. Był to znak oddania Chrystusowi kandydatów do chrztu świętego³¹.

O znaczeniu ochrzczonych znakiem krzyża wspomina także Tertulian. Obrzęd ten miał miejsce po chrzcielnym obmyciu i oznaczał „wyciśnięcie na człowieku żołnierskiego znamienia przynależności do obozu Chrystusa”³².

---

²⁷ St. Hartlieb, *Pierwsza Komunia Święta. Droga wtajemniczenia w Paschę Chrystusa*, dz. cyt., s. 290.

²⁸ Por. B. Mokrzycki, *Droga chrześcijańskiego wtajemniczenia*, Warszawa 1983, s. 111; por. także W. Schenk, *Liturgia sakramentów świętych. Initiatio Christiana*, cz. I, Chrzest, bierzmowanie, Eucharystia, Lublin 1962, s. 36-37.

²⁹ B. Mokrzycki, *Droga chrześcijańskiego wtajemniczenia*, dz. cyt., s. 122; por. także W. Schenk, *Liturgia sakramentów świętych. Initiatio Christiana*, cz. I, dz. cyt., s. 48-49.

³⁰ Por. R. Murawski, *Wczesnochrześcijańska katecheza. Do Edyktu Mediolańskiego - 313 r.*, Płock 1999, s. 197.

³¹ Por. B. Mokrzycki, *Droga chrześcijańskiego wtajemniczenia*, dz. cyt., s. 91; por. także J. Daniélu, *Wejście w historię zbawienia. Chrzest i bierzmowanie*, Kraków 1996, s. 65.

³² B. Nadolski, *Liturgika*, tom III, Sakramenty, Sakramentalia, Błogosławieństwa, Poznań 1992, s. 74.

Nakładanie znaku krzyża występuje również w odnowionym przez Sobór Watykański II i praktykowanym współcześnie obrzędzie przyjęcia do katechumenatu dorosłych. Znak ten kreślą na czole katechumena celebrans, katecheta lub poręczający³³. Podobnie dzieci, które osiągnęły wiek katechizacyjny, a nie są ochrzczone, podczas obrzędu przyjęcia do katechumenatu, zostają naznaczone znakiem krzyża przez kapłana oraz rodziców i katechetów³⁴. W tym przypadku celebrans, wypowiadając odpowiednie formuły modlitwy, może też naznaczyć znakiem krzyża inne części ciała dzieci. Przy pomocy namaszczonych „zmysłów” człowiek ma poznawać zbawcze dzieło Pana, dawać o Nim świadectwo³⁵ i być wiernym miłości Chrystusowej³⁶.

Czynienie znaku krzyża ma miejsce także w obecnie sprawowanych obrzędach wstępnych chrztu dzieci. Jest to jedyny element, który pozostał z dawnego przyjęcia do katechumenatu³⁷. Obecny rytuał chrztu dzieci przypomina bowiem swą strukturą dawne obrzędy katechumenatu, ale okresu bliższego przygotowania wielkopostnego i Wielkiej Nocy³⁸.

Podczas sprawowanego dzisiaj obrzędu chrztu dzieci znak krzyża na czole dziecka kreśli celebrans, a następnie rodzice i chrzestni³⁹. Jest to znak „Chrystusa Zbawiciela”, a więc znak Jego Ofiary krzyżowej (Hbr 12,2), Jego wielkiej miłości do Boga i ludzi (1 P 2,24), Jego posłuszeństwa woli Ojca (Flp 2,8 n). Wyraża radość Kościoła, który przygarnia dziecko jako swego syna „katechumena”⁴⁰ i jest znakiem rozpoznawczym chrześcijanina⁴¹.

³³ „Poszczególni kandydaci wraz z poręczającymi podchodzą kolejno do celebransa. On dużym palcem kreśli krzyż na czole (...). Gdy celebrans naznaczył katechumenów znakiem krzyża, katecheci albo poręczający, zależnie od okoliczności, czynią to samo”. OWCD, n. 83.

³⁴ „(...) Znaczę was znakiem krzyża Chrystusowego, bo jest to znak chrześcijan. Ile razy będziecie czynić znak krzyża, przypominajcie sobie Chrystusa i Jego miłość. (...) I wy rodzice oraz katecheci, którzy należycie do Chrystusa, naznaczcie te dzieci znakiem krzyża Chrystusowego”. Tamże, 322.

³⁵ „Przyjmij znak krzyża na uszach, abyś usłyszał słowa Chrystusa, (...) na oczach, abyś zobaczył dzieła Chrystusa, (...) na wargach, abyś mówił jak Chrystus, (...) na piersiach, abyś przez wiarę przyjął Chrystusa do serca (...), na barkach, abyś miał moc Chrystusa”. Tamże, 323.

³⁶ Por. Cz. K r a k o w i a k, *Katechumenat dzieci i młodzieży w wieku szkolnym*, Anamnesis, Biuletyn Komisji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Episkopatu Polski, 1 (8) 1996, s. 71.

³⁷ Por. St. H a r t l i e b, *Nowe obrzędy chrztu świętego*, Msza Święta 4 (160) 1970, s. 81.

³⁸ Por. W. S c h e n k, *Liturgia sakramentów świętych*. Initiatio Chriatiana, cz. I, dz. cyt., s. 45.

³⁹ Por. W. Ś w i e r z a w s k i, *Idźcie i nauczajcie udzielając chrztu*. Sakrament chrztu, Wrocław 1984, s. 45.

⁴⁰ Por. B. M o k r z y c k i, *Droga chrześcijańskiego wtajemniczenia*, dz. cyt., s. 204.

⁴¹ Por. A. B o s z k o, *Funkcja słowa w „Odnowionym Obrzędzie Chrztu Dzieci”*, Studia Teologiczne 1 (1983), s. 167. „Znak krzyża na początku celebracji wyciska pieczęć Chrystusa na tym, który ma do Niego należeć i oznacza łaskę odkupienia, jaką Chrystus nabył dla nas przez swój Krzyż”. KKK, 1235.

2. Drugie skrutynium chrzcielne. Znak białej szaty

Dalszemu pogłębieniu tajemnicy chrztu św. służy drugie skrutynium chrzcielne. Rozpoczyna się ono w drugą niedzielę Wielkiego Postu pierwszego roku katechizacji pierwszokomunijnej. Głównym celem omawianego w tej części pracy nabożeństwa jest przybliżenie dzieciom znaku białej szaty.

Przygotowanie do nabożeństwa następuje już w samym domu, gdzie rodzice ubierają swe dzieci w białe szaty – alby. Czynność ta ma przypomnieć dzieciom, że każde z nich zostało ubrane w białą szatę podczas liturgii chrztu świętego⁴². Na albach dzieci mają zawieszono krzyże, które otrzymały podczas pierwszego skrutynium chrzcielnego⁴³.

W kościele dzieci zajmują miejsca wyznaczone im przed ołtarzem: siedzą na przemian - dziewczynka, chłopiec. Kolejność zajmowanych miejsc, jak też jednakowy kolor i krój alb, mają lepiej uświadomić dzieciom, że w Chrystusie jesteśmy jedno. W komentarzu zaś, po pozdrowieniu powitalnym, kapłan przypomina dzieciom, że w momencie chrztu świętego stały się przybranymi Synami Boga, czego wymownym znakiem są białe szaty⁴⁴. Uczestnicy liturgii zostają następnie pokropieni wodą święconą, która przypomina chrzest święty⁴⁵.

Pogłębienie refleksji nad symboliką białej szaty ma miejsce w Liturgii Słowa. Czytania z drugiej niedzieli Wielkiego Postu, a szczególnie Ewangelia o cudownym przemienieniu Pana Jezusa na górze Tabor, stanowią główne źródło rozważań podejmowanych w homilii⁴⁶, w której podkreśla się, że przez chrzest wszyscy zostaliśmy przybranymi Synami Boga. Równocześnie dla siebie staliśmy się braćmi. Znakiem zespolenia człowieka z Bogiem, uczestnictwa w Jego życiu jest właśnie biała szata. Zatem kolor biały jest znakiem Boga i naszej do Niego przynależności⁴⁷, a kto rzeczywiście „pragnie być dzieckiem Bożym, musi odrzucić szatana, który kusi do grzechu, do zrzucenia białej szaty”⁴⁸.

⁴² Por. St. Hartlieb, *Pierwsza Komunia Święta. Droga wtajemniczenia w Paschę Chrystusa*, dz. cyt., s. 95; *Pięćdziesiąt dni radości paschalnej*, dz. cyt., s. 42.

⁴³ Por. St. Hartlieb, *Próba zastosowania skrutyniów w przygotowaniu do I Komunii Świętej*, art. cyt., s. 272.

⁴⁴ Por. St. Hartlieb, *Pierwsza Komunia Święta. Droga wtajemniczenia w Paschę Chrystusa*, dz. cyt., s. 96.

⁴⁵ Por. St. Hartlieb, *Nabożeństwo przed I Komunią. Nałożenie białej szaty*, *Msza Święta* 2 (205) 1974, s. 40.

⁴⁶ Por. St. Hartlieb, *Pierwsza Komunia Święta. Droga wtajemniczenia w Paschę Chrystusa*, dz. cyt., s. 95.

⁴⁷ Por. St. Hartlieb, *Próba zastosowania skrutyniów w przygotowaniu do I Komunii Świętej*, art. cyt., s. 272.

⁴⁸ St. Hartlieb, *Pierwsza Komunia Święta. Droga wtajemniczenia w Paschę Chrystusa*, dz. cyt., s. 97.

Po homilii dzieci wyrzekają się szatana. Obrzęd ten w swej formie przypomina tę część chrztu św., w której rodzice i rodzice chrzestni, publicznie wyrzekają się szatana. Ale obecnie, na stawiane przez celebransa pytania, odpowiadają same dzieci⁴⁹, przy czym do każdego z rodziców zostają skierowane następujące słowa: „Drodzy Rodzice, Ojciec i Matko. Dzieci wasze powiedziały Panu Jezusowi, że wyrzekają się szatana oraz grzechu (...) Czy zachowają skarb otrzymany w Chrzcie świętym, aż do śmierci, zależy w znacznym stopniu od was”⁵⁰. Następnie kapłan błogosławi każde dziecko gestem nałożenia ręki. Jest to znak, że w chrzcie świętym Bóg wziął dzieci w swoją opiekę⁵¹.

W dalszej części omawianego skrutynium chrzcielnego wyakcentowuje się jeszcze raz tajemnicę jedności budowanej miłością. Podkreśla się, że moc budowania tej jedności wypływa z Eucharystii. Dlatego też dzieci na czas modlitwy «Ojciec nasz», którą odmawiają wspólnie z kapłanem, katechetami i rodzicami, otaczają ołtarz i biorą się za ręce. Poprzez ten znak wyrażają też swoje pragnienie zjednoczenia się z Panem Jezusem w Komunii Świętej⁵². Chcą być jedno z Bogiem, naszym Ojcem, ze wszystkimi ludźmi, braćmi i siostrami w Chrystusie⁵³.

Przed końcowym błogosławieństwem szczególne słowa są skierowane do rodziców. Wypowiada je celebrans mówiąc: „Drodzy Rodzice, jak przeżyliśmy rok po pierwszym skrutynium «w znaku krzyża»? Błogosławienie, wspólna rodzinna modlitwa. Teraz trzeba uczynić jeszcze więcej. Żyjmy w miłości, zgodzie, życzliwości w rodzinie, w sąsiedztwie, w szkole, w parafii. W Chrystusie wszyscy jedno jesteśmy”⁵⁴.

Biała szata, publiczne wyrzeczenie się przez dzieci szatana, błogosławieństwo kapłana przez nałożenie ręki na głowę dziecka, czyli znaki, które wyakcentował ks. St. Hartlieb podczas drugiego skrutynium chrzcielnego, występują również w katechumenacie wczesnochrześcijańskim. O „przyodzianiu się” neofitów w szaty po wszystkich obrzędach związanych z chrztem świętym wspomina już św. Hipolit. Nie przykłada on jednak do tej czynności większego znaczenia w sensie nadania jej symboliki chrzcielnej⁵⁵. Dopiero dzięki katechezom mistago-

⁴⁹ Por. tamże, s. 272.

⁵⁰ St. H a r t l i e b, *Nabożeństwo przed I Komunią. Nałożenie białej szaty*, art. cyt., s. 41.

⁵¹ Por. St. H a r t l i e b, *Próba zastosowania skrutyniów w przygotowaniu do I Komunii Świętej*, art. cyt., s. 272.

⁵² Por. St. H a r t l i e b, *Pierwsza Komunia Święta. Droga wtajemniczenia w Paschę Chrystusa*, dz. cyt., s. 67.

⁵³ Por. tamże, s. 99.

⁵⁴ Tamże, s. 100.

⁵⁵ Por. R. M u r a w s k i, *Wczesnochrześcijańska katecheza. Do Edyktu Mediolańskiego - 313 r.*, dz. cyt., s. 214.

gicznym, które tłumaczyły sens poszczególnych obrzędów chrześcijańskiego wtajemniczenia, normalna czynność ubierania się po chrzcie nabrała symbolicznego znaczenia. Białe szaty stały się symbolem wewnętrznej czystości i „jasności” katechumena⁵⁶.

W czasach św. Augustyna białe szaty nowoochrzczonych symbolizowały nowe życie, jakie katechumeni w zarodku otrzymali podczas chrztu świętego, udzielanego im w czasie Wielkanocnym⁵⁷. Katechumeni bowiem, aż do chwili przyjęcia chrztu świętego, nosili szaty pokutne. Dopiero po otrzymaniu tego sakramentu wdziewali białe szaty i tak ubrani przychodzili do kościoła przez cały tydzień. Zdejmowali je dopiero po liturgii Białej Niedzieli⁵⁸.

Białe szaty są także symbolem otrzymanej przez katechumenów w chrzcie świętym niewinności dziecięctwa Bożego. Św. Paweł w Liście do Galatów pisze: „Bo wy wszyscy, którzy zostaliście ochrzczeni w Chrystusie, przyoblekliście Chrystusa” (Ga 3, 27)⁵⁹.

Zakładanie białej szaty przez ochrzczonego w pierwotnym Kościele miało przypominać jemu oraz całej gminie chrześcijańskiej, że „oto właśnie w tym nowym człowieku powtórzy się życie Jezusa Chrystusa. Stary człowiek umarł, a nowy zrodzony dzięki śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa zaczyna teraz żyć w środowisku, w którym Bóg go powołał”⁶⁰. Święty Paweł w Liście do Kolosan pisze: „Jeśliście więc razem z Chrystusem powstałi z martwych, szukajcie tego, co w górze, gdzie przebywa Chrystus zasiadając po prawicy Boga. Umarliście bowiem i wasze życie jest ukryte z Chrystusem w Bogu. Nie okłamujcie się nawzajem, boście zwlekli z siebie dawnego człowieka z jego uczynkami, a przyoblekliście nowego, który wciąż się odnawia ku głębszemu poznaniu Boga” (Kol 3, 1. 3. 9-10). Biała szata, którą zakłada neofita, była zachętą do prowadzenia swojego życia według Chrystusa, by było ono nieustannym świadectwem wobec ludzi⁶¹.

---

⁵⁶ Św. Ambroży mówił do neofitów: „Otrzymałeś szaty lśniąco białe jako znak, że zrzuciłeś z siebie szaty grzechu, a przydziałeś czyste odzienie niewinności”. B. Mokrzycki, *Droga chrześcijańskiego wtajemniczenia*, dz. cyt., s. 158.

⁵⁷ Por. B. N a d o l s k i, *Liturgika*, tom III, dz. cyt., s. 28.

⁵⁸ Por. W. Ś w i e r z a w s k i, *Idźcie i nauczajcie udzielając chrztu. Sakrament chrztu*, dz. cyt., s. 118-121; por. także S. C z e r w i k, *Liturgia chrztu dzieci*, w: *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego*, pr. zb. pod red. J. Kudasiewicza, Warszawa 1981, s. 65-67.

⁵⁹ Por. W. S c h e n k, *Wtajemniczenie w liturgię Chrztu i jego symbolikę*, AK 338 (1965) 3, s. 182.

⁶⁰ W. Ś w i e r z a w s k i, *Idźcie i nauczajcie udzielając chrztu. Sakrament chrztu*, dz. cyt., s. 120-121.

⁶¹ Por. M. D u j a r i e r, *Krótką historia katechumenatu*, Poznań 1990, s. 80.

Obecnie, w przywróconym w Kościele katechumenacie, w czasie sprawowania sakramentów wtajemniczenia, nowoochrzczeni otrzymują białe szaty⁶², które neofitom nakładają ojcowie lub matki chrzestne⁶³. Także podczas chrztu dziecka kapłan wkłada na nowoochrzczonego białą szatę⁶⁴. Jest ona symbolem ukazującym, że człowiek ochrzczony przyobleka się w świętość Jezusa Chrystusa⁶⁵. Biała szata jest zatem nie tylko wspomnieniem wkładania nowych szat przez ochrzczonych, lecz jest znakiem nowego życia, włączenia w misterium życia, przyobleczenia się w Chrystusa⁶⁶.

W katechumenacie wczesnochrześcijańskim – przed przyjęciem sakramentu chrztu świętego – katechumeni również „wyrzekali się szatana, jego pompy oraz jego aniołów – posłańców. Była to pierwsza forma ich wewnętrzznego nawrócenia, wyrażona w liturgicznym obrzędzie”⁶⁷. Tertulian mówi o dwukrotnym wyrzeczeniu się szatana przez przygotowujących się do sakramentu chrztu świętego. Pierwsze miało miejsce przed dopuszczeniem kandydata do bezpośredniego przygotowania do chrztu. Drugie zaś występowało bezpośrednio przed przyjęciem tego sakramentu⁶⁸. Pełne przyłgnięcie do Boga w Chrystusie zakładało bowiem najpierw wcześniejsze wyrzeczenie się wszystkich spraw mających związek z szatanem⁶⁹.

Ojcowie Kościoła podkreślają też, że „o ile w egzorcyzmach katechumen przybiera postawę bierną, o tyle w wyrzeczeniu się szatana następuje postulat osobistego wysiłku i zaangażowania”⁷⁰.

⁶² „(...) Biała szata jest symbolem ich [katechumenów] nowej godności”. OWCD, 33.

⁶³ Podczas tego obrzędu „Celebrans mówi: staliście się nowym stworzeniem i przyoblekliście się w Chrystusa. Przyjmijcie zatem białą szatę i zachowajcie ją nieskalaną aż na sąd naszego Pana, Jezusa Chrystusa, aby otrzymać życie wieczne. Na słowa «Przyjmijcie białą szatę» ojcowie lub matki chrzestne nakładają neofitom białe szaty”. Tamże, 225.

⁶⁴ Por. W. Ś w i e r z a w s k i, *Idźcie i nauczajcie udzielając chrztu. Sakrament chrztu*, dz. cyt., s. 118.

⁶⁵ Por. W. Ś w i e r z a w s k i, *Idźcie i nauczajcie udzielając chrztu. Sakrament chrztu*, dz. cyt., s. 118; zob. także KKK, 1243: „Biała szata ukazuje, że ochrzczony «przyoblekł się w Chrystusa» i zmartwychwstał z Chrystusem”.

⁶⁶ Por. B. N a d o l s k i, *Liturgika*, tom III, dz. cyt., s. 44.

⁶⁷ B. M o k r z y c k i, *Droga chrześcijańskiego wtajemniczenia*, dz. cyt., s. 150.

⁶⁸ Por. St. C z e r w i k, *Historyczno - liturgiczne podłoże rytuau. Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych dostosowane do zwyczajów diecezji polskich. Anamnesis*, Biuletyn Komisji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Episkopatu Polski, 1 (8) 1996, s. 24.

⁶⁹ Por. R. M u r a w s k i, *Wczesnochrześcijańska katecheza. Do Edyktu Mediolańskiego - 313 r.*, dz. cyt., s. 206-207.

⁷⁰ E. B u l a n d a, *Wtajemniczenie chrześcijańskie*, AK 338 (1965) 3, s. 136.

Praktyka świadomego wyrzeczenia się przez kandydata do chrztu świętego szatana, wszystkich jego spraw, pokus i zła, które prowadzą do grzechu, ma miejsce w katechumenacie współczesnego Kościoła⁷¹ i ma służyć rozwojowi wolności dzieci Bożych⁷².

Jednym z bardziej powszechnych obrzędów w katechumenacie pierwotnego Kościoła było także nakładanie przez kapłana ręki na głowę dziecka. Podczas każdego spotkania katechumenów następowało nałożenie rąk nauczającego, kapłana lub biskupa. W ten sposób Kościół wspierał kandydatów do chrztu na „ich drodze ku pełnej wierze chrzcielnej oraz w nawróceniu serca”⁷³.

Św. Hipolit w obrzędach po chrzcie świętym wymienia nałożenie ręki z modlitwą. Obrzęd nałożenia rąk i modlitwa stanowią nierozdzieloną część. Biskup prawdopodobnie obrzęd ten sprawował nie indywidualnie nad każdym ochrzczonym, ale nad wszystkimi, wyciągając nad nimi ręce⁷⁴.

Obrzędy Chrześcijańskiego Wtajemniczenia Dorosłych podczas trwania katechumenatu również zalecają stosowanie obrzędu błogosławieństwa⁷⁵, którego katechumenom udziela kapłan, diakon a nawet katecheta⁷⁶. Podobnie w nowych obrzędach chrztu świętego dzieci został zachowany znak „nałożenia ręki”. Jest to znak przyjęcia dziecka pod opiekę oraz wpływ Kościoła⁷⁷.

3. Trzecie skrutynium chrzcielne. Znak światła

W drugim roku katechezy pierwszokomunijnej, w czwartą Niedzielę Wielkiego Postu, dzieci wraz z całą wspólnotą parafialną uczestniczą w trzecim skrutynium chrzcielnym. Oparte jest ono na znaku światła, tj. paschale i świecy chrzcielnej od niego zapalanej. Myślą przewodnią tego skrutynium jest prawda: „Wdzięczni za niezasłużony dar życia Bożego, do którego narodziliśmy się w Chrzcie świętym, chcemy – wzorem Chrystusa, w świetle Jego Dobrej Nowiny – spalać się dla Ojca jak świeca na ołtarzu i chcemy tak postępować w całym swoim życiu”⁷⁸.

---

⁷¹ Por. OWCD, 213, 217.

⁷² Por. B. N a d o ł s k i, *Liturgika*, tom III, dz. cyt., s. 42.

⁷³ B. M o k r z y c k i, *Droga chrześcijańskiego wtajemniczenia*, dz. cyt., s. 231.

⁷⁴ Por. R. M u r a w s k i, *Wczesnochrześcijańska katecheza. Do Edyktu Mediolańskiego - 313 r.*, dz. cyt., s. 214-215.

⁷⁵ Por. OWCD, 102.

⁷⁶ Por. tamże, 119.

⁷⁷ Por. B. M o k r z y c k i, *Droga chrześcijańskiego wtajemniczenia*, dz. cyt., s. 231.

⁷⁸ St. H a r t l i e b, *Przyjmijcie światło Chrystusa*, Msza Święta 206 (1974) 3, s. 65.

Dzieci, ubrane w białe alby, ze znakiem krzyża na piersiach, gromadzą się poza kościołem wokół paschału. Kapłan przypomina dzieciom, że świeca ta „jest znakiem zmartwychwstałego Pana Jezusa i dlatego nazywa się Paschałem. Mówi nam, że Pan Jezus jest dla nas Światłem, które prowadzi nas do Boga Ojca”⁷⁹. Odbywa się następnie procesja do kościoła, którą prowadzi celebrans trzymający w rękach zapalony paschał. Wszyscy śpiewają pieśń: „Chwała Tobie, nasz Królu”, a ich wejściu towarzyszy bicie dzwonów. Świece dzieci, jeszcze nie zapalone, niosą ich ojcowie⁸⁰. To uroczyste wejście ma przypomnieć dzieciom, że chrzest święty włącza ludzi we wspólnotę Kościoła⁸¹.

Msza Święta rozpoczyna się aspersją. Celebrans przypomina dzieciom: „Z tej wody, mocą Ducha Świętego, my, ochrzczeni, narodziliśmy się po raz drugi jako przybrane Dzieci Boga. Przez Chrzest Bóg dał nam uczestnictwo w swoim życiu Bożym”⁸².

Homilia, w której rozwija się myśl z Ewangelii o uzdrowieniu niewidomego od urodzenia, ukazuje Chrystusa jako Światłość każdego człowieka, który przychodzi na świat. Zapalony paschał, za którym dzieci weszły do świątyni, jest znakiem ich pragnienia pójścia za Chrystusem w ciągu całego życia. Istotą zaś życia chrześcijańskiego jest „spalanie się” w miłości dla Boga i braci, jak paschał, od którego są zapalone świece podczas chrztu świętego⁸³.

Po homilii dzieci odnawiają chrzcielne wyznanie wiary, gdyż każdy, kto pragnie, aby żył w nim Pan Jezus – Światłość życia, nie tylko musi wyrzec się szatana, zerwać z grzechem, ale także powinien wyznać swoją wiarę. W imieniu dzieci, podczas chrztu świętego, uczynili to ich rodzice i chrzestni, natomiast w tym momencie wezwane są do tego dzieci⁸⁴.

W kolejnej części omawianego skrutynium ojcowie dzieci zbliżają się do paschału. Ponieważ rodzice są pośrednikami w drodze z Chrystusem do Ojca, dlatego też ojciec nie tylko zapala świecę dziecka od

---

⁷⁹ St. H a r t l i e b , *Pierwsza Komunia Święta. Droga wtajemniczenia w Paschę Chrystusa*, dz. cyt., s. 101.

⁸⁰ Por. St. H a r t l i e b , *Próba zastosowania skrutyniów w przygotowaniu do I Komunii Świętej*, art. cyt., s. 273.

⁸¹ Por. St. H a r t l i e b , *Nowy rok katechetyczny*, art. cyt., s. 197.

⁸² St. H a r t l i e b , *Pierwsza Komunia Święta. Droga wtajemniczenia w Paschę Chrystusa*, dz. cyt., s. 102.

⁸³ Por. St. H a r t l i e b , *Próba zastosowania skrutyniów w przygotowaniu do I Komunii Świętej*, art. cyt., s. 273.

⁸⁴ Por. St. H a r t l i e b , *Pierwsza Komunia Święta. Droga wtajemniczenia w Paschę Chrystusa*, dz. cyt., s. 102.

paschału, ale przychodzi z nią do kościoła podczas następnych nabożeństw Wtajemniczenia⁸⁵.

Celebrans zwraca się następnie do dzieci tymi słowami: „Świeca daje światło, gdy się spala, gdy sama ulega zniszczeniu. Jest przez to wymownym znakiem prawdziwej miłości, miłości objawionej w Jezusie Chrystusie. On też, patrząc po ludzku, «wyniszczył siebie». Pan Jezus dając nam świecę przy Chrzcie świętym, uczy i nas takiej samej miłości. Tak miłując Boga i braci staniemy się i my światłem dla naszej rodziny, sąsiadów (...). Takie życie w miłości jest bardzo piękne, ale i trudne. Dlatego tak bardzo jest nam potrzebny pokarm z Nieba, Ciało i Krew Pana Jezusa (...). Potrzebna jest nam pomoc Tego, który wszystko może i umiłował nas do końca. Wszyscy modlimy się żarliwie za was. Prosić będziemy Boga, Ojca naszego, przez przyczynę Jego Świętych, Patronów naszych, prosić będziemy błogosławiącym gestem kapłańskiej ręki nakładanej na wasze głowy. Wszystkie dzieci podchodzą do kapłana, który je błogosławi przez nałożenie prawej ręki na głowę, podobnie jak przy Chrzcie świętym. Wszyscy zgromadzeni w kościele modlą się w tym czasie za dzieci litanią do Wszystkich Świętych⁸⁶. Po skończonym błogosławieństwie następuje modlitwa powszechna.

Na modlitwę «Ojcie nasz» dzieci otaczają ołtarz, na którym znajduje się «chleb z Nieba». Wyciągają ku niemu puste dłonie oraz głodne, spragnione dusze i serca. W ten sposób mają lepiej uświadomić sobie, że Ciało i Krew Pana Jezusa to drogi cenny pokarm w drodze do domu Boga Ojca⁸⁷. Jakkolwiek po modlitwie «Ojcie nasz» odchodzą od ołtarza, to na przekazanie znaku pokoju znów gromadzą się wokół ołtarza i razem z kapłanem, katechetami i rodzicami podają sobie dłonie. Wróciwszy podczas śpiewu «Baranku Boży» na swoje miejsca odwracają się twarzą do zgromadzonych w świątyni. Patrzą na przystępujących do Komunii Świętej i śpiewają pieśń „Boże mój, spragniony jestem Ciebie jak jeleń źródła wód”.

Po Mszy Świętej kapłan zachęca rodziców do modlitwy za swoje dzieci. Dzieciom zaś przypomina o modlitwie za siebie nawzajem i za swoich rodziców⁸⁸.

---

⁸⁵ Por. tamże, s. 68; por. także Pięćdziesiąt dni radości paschalnej, dz. cyt., s. 42-43.

⁸⁶ St. H a r t l i e b, *Pierwsza Komunia Święta. Droga wtajemniczenia w Paschę Chrystusa*, dz. cyt., s. 104; por. także, Przyjmijcie światło Chrystusa, art. cyt., s. 66-69.

⁸⁷ Por. St. H a r t l i e b, *Pierwsza Komunia Święta. Droga wtajemniczenia w Paschę Chrystusa*, dz. cyt., s. 106.

⁸⁸ Por. tamże, s. 68.

Treści zawarte w omawianym skrutynium mają odniesienie do praktyki Kościoła czasów apostołskich, który, chociaż był wspólnotą misyjną, przyjmował i włączał w Siebie przez chrzest wszystkich wierzących w Chrystusa. Neofici należeli do wspólnot istniejących już w danym miejscu. Poucza o tym św. Łukasz, gdy mówi, że „Pan (...) przypominał im codziennie tych, którzy dostępowali zbawienia” (Dz 2, 47)⁸⁹. Święty Justyn zaś przekazuje, że po chrzcie neofita zostaje wprowadzony i włączony do wspólnoty chrześcijan, których nazywa „braćmi”. Wyraźnie też zaznacza, że może w niej uczestniczyć tylko ochrzczony, tzn. ten, „kto wierzy w to, czego uczymy, kto wziął kąpiel na odpuszczenie grzechów i na odrodzenie, i tak żyje, jak Chrystus podał”⁹⁰.

We współczesnym katechumenacie pierwszym stopniem - etapem jest obrzęd przyjęcia do katechumenatu⁹¹, który obejmuje: wprowadzenie kandydatów (razem z poręczycielami) z przedsionka kościoła, czy innego miejsca, do kościoła⁹². Następnie odbywa się rozmowa z kandydatami, którzy wyrażają gotowość wejścia na drogę Ewangelii⁹³. Dopiero po tym kandydaci wchodzi do kościoła⁹⁴, aby uczestniczyć w Liturgii Słowa Bożego i modlitwie powszechnej za katechumenów⁹⁵.

Element uroczystego wprowadzenia dzieci do kościoła odnajdujemy także w obrzędach wstępnych sakramentu chrztu świętego⁹⁶.

W pierwszych wiekach chrześcijaństwa, podobnie jak w prezentowanym skrutynium, z chrztem jest ściśle związane wyznanie. Apostołowie i ich następcy udzielali chrztu świętego wówczas, gdy głoszone przez nich orędzie zbawcze zostało przyjęte z wiarą. Jakkolwiek w Dziejach Apostołskich nie ma wyraźnej wzmianki o wyznawaniu wiary przed przyjęciem chrztu, jednak zauważa się wyraźną aluzję, że wyznanie, czy określenie swej wiary przez kandydatów, miało miejsce. Jest to wyakcentowane w opowiadaniach o działalności chrzcielnej Filipa w

---

⁸⁹ Por. R. M u r a w s k i, *Wczesnochrześcijańska katecheza. Do Edyktu Mediolańskiego - 313 r.*, dz. cyt., s. 44.

⁹⁰ Tamże, s. 120.

⁹¹ „Zasadnicze znaczenie posiada obrzęd «przyjęcia do katechumenatu». Wtedy bowiem po raz pierwszy kandydaci publicznie ujawniają kapłanowi swoje pragnienie, a Kościół wypełniając misję apostołską, przyjmuje ich jako ludzi, którzy chcą zostać jego członkami”. OWCD, 14.

⁹² Por. tamże, 73.

⁹³ Por. tamże, 75.

⁹⁴ Por. tamże, 90.

⁹⁵ Por. B. N a d o l s k i, *Liturgika*, tom III, dz. cyt., s. 47.

⁹⁶ Por. St. H a r t l i e b, *Odnowa obrzędu chrztu dzieci*, CT 40 (1970), f. II, s. 82.

Samarii⁹⁷, o chrzcie Lidii⁹⁸, strażnika więzienia w Filipii⁹⁹ i przełożonego synagogi w Koryncie¹⁰⁰. Poza tym w Nowym Testamencie już samo wyznanie imienia Jezusa może oznaczać wyznanie wiary¹⁰¹.

Wyznanie wiary, chociaż od początku stanowiło integralną część w obrzędach sakramentu chrztu świętego, to dopiero w IV wieku pojawiło się w strukturze chrześcijańskiego wtajemniczenia w postaci symbolu wiary. Było ono bardziej związane z katechumenatem niż z liturgią chrzcielną. Tertulian, nazywający chrzcielne wyznanie wiary „świętą przysięgą”¹⁰², potwierdza, że w Afryce pod koniec II wieku, w czasie sprawowania chrztu, stawiano kandydatowi pytania, na które odpowiadał on wyznaniem swej wiary. Można przypuszczać, że udzielający chrztu pytał kandydata odnośnie trzech artykułów wiary i otrzymywał od niego potwierdzające odpowiedzi, poprzez które wyznawał on swoją wiarę¹⁰³.

W czasach Hipolita wyznanie wiary miało formę dialogiczną, a zarazem trynitarną. Udzielający sakramentu chrztu świętego zadawał kandydatowi trzy pytania: czy wierzy w Boga Ojca Wszechmogącego, czy wierzy w Jezusa Chrystusa i czy wierzy w Ducha Świętego, święty Kościół powszechny i w zmartwychwstanie ciał. W formule wyznania wiary podanej przez Hipolita zawarta jest istotna treść symbolu chrześcijańskiej wiary¹⁰⁴. Święty Augustyn przekazuje zaś, że przed rozpoczęciem liturgii Wielkiej Niedzieli kandydaci składali przed zebraną gminą wyznanie wiary, które stanowiło istotny element liturgii chrztu świętego. Każdy katechumen wstąpiwszy do wody wyznawał swoją wiarę w formie odpowiedzi na pytania, które obejmowały wszystkie artykuły Składu Apostolskiego. Przy chrzcie dzieci odpowiadali za nie ich rodzice, względnie rodzice chrzestni¹⁰⁵.

Ścisłą relację pomiędzy uroczystym wyznaniem wiary a sakramentem chrztu świętego podkreślają też Obrzędy Chrześcijańskiego Wta-

---

⁹⁷ Por. Dz 8, 12.

⁹⁸ Por. Dz 16, 14-15.

⁹⁹ Por. Dz 16, 30-31.

¹⁰⁰ Por. Dz 18, 8; por. także R. M u r a w s k i, *Wczesnochrześcijańska katecheza. Do Edyktu Mediolańskiego - 313 r.*, dz. cyt., s. 39-40.

¹⁰¹ Por. J. K u d a s i e w i c z, *Praktyka i tradycja chrztu w Kościele pierwotnym*, Kielecki Przegląd Diecezjalny, 52 (1976) 1, s. 25.

¹⁰² Por. B. M o k r z y c k i, *Droga chrześcijańskiego wtajemniczenia*, dz. cyt., s. 71.

¹⁰³ Por. R. M u r a w s k i, *Wczesnochrześcijańska katecheza. Do Edyktu Mediolańskiego - 313 r.*, dz. cyt., s. 209.

¹⁰⁴ Por. tamże, s. 209; por. także B. N a d o l s k i, *Liturgika*, tom III, dz. cyt., s. 28; B. M o k r z y c k i, *Droga chrześcijańskiego wtajemniczenia*, dz. cyt., s. 94.

¹⁰⁵ Por. W. S c h e n k, *Liturgia sakramentów świętych. Initiatio Christiana*, cz. I, dz. cyt., s. 34.

jemniczenia Dorosłych. Chrzest jest sakramentem wiary, która jest przyjęta oraz wyznawana jako norma i życiowe zaangażowanie neofity. Katechumeni mogą przystąpić do sakramentów tylko wtedy, gdy ich wiara jest już dostatecznie dojrzała¹⁰⁶. Składają swoje wyznanie wiary wobec celebransa i całej wspólnoty¹⁰⁷.

Kolejnym znakiem, który występuje podczas tego skrutynium chrzcielnego jest paschał oraz zapalana od niego świeca chrzcielna¹⁰⁸. W ten sposób zostaje uwypuklona już przez Ojców Kościoła prawda, że chrzest jest przejściem z ciemności do krainy światła¹⁰⁹. Według Św. Grzegorza z Nazjanzu oświecenie otrzymane na chrzcie świętym jest dla chrześcijan bardzo ważne, ponieważ daje światło, które zmusza szatana do ustąpienia¹¹⁰.

Światło - płomień od wieków jest widzialnym znakiem Boga. Kościół od początku swego istnienia związał liturgię z tym właśnie znakiem. Katechumen przed chrztem odwracał się w stronę zachodu - symbolu szatana, ciemności, aby się go wyrzec. Następnie odwracał się w kierunku wschodu - gdzie każdego dnia ukazuje się światłość i jej źródło: słońce - symbol Chrystusa i życia Chrystusem¹¹¹.

Około IV wieku pojawił się w Kościele zwyczaj niesienia przez neofitów świec. Uczestniczący w liturgii paschalnej nieśli świece, wręczane następnie neofitom, którzy po chrzcie brali udział w sprawowanej Eucharystii¹¹².

Zwyczaj podawania świecy nowo ochrzczonej przetrwał do naszych czasów. Podczas przyjmowania sakramentu chrztu świętego ojcowie i matki chrzestne przekazują katechumenom zapaloną od paschału świecę¹¹³. Święty Paweł pisze: „Niegdyś byliście ciemnością, lecz teraz jesteście światłością w Panu” (Ef 5, 8).

¹⁰⁶ Por. St. Gębicki, *Wiara i sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego*, AK 451 (1984) 3, s. 449.

¹⁰⁷ „Przez wyznanie wiary, które katechumeni składają wobec celebransa i wspólnoty, wyrażają dojrzałość w okresie katechumenatu wolę złączenia się z Chrystusem nowym przymierzem. Dorośli przyjmują chrzest w tej wierze, którą przyjęli od Kościoła jako objawioną przez Boga”. OWCD, 212; por. także OWCD, 219.

¹⁰⁸ Por. St. Hartleb, *Nowy rok katechetyczny*, art. cyt., s. 197.

¹⁰⁹ Por. M. Tschusckel, *Teologia chrztu dzieci według nowego rytu w aspekcie personalistycznym*, RBL 25 (1972) 2, s. 84.

¹¹⁰ Por. St. Głowacki, *Owoce Chrztu w świetle objawienia*, AK 338 (1965) 3, s. 170.

¹¹¹ Por. St. Hartleb, *Odnowione obrzędy chrztu świętego. Świeca od chrztu znakiem życia chrześcijańskiego*, Msza Święta, 196 (1973) 5, s. 107.

¹¹² Por. W. Schenk, *Liturgia Sakramentów Świętych*. Initiatio Chriatiana, cz. I, dz. cyt., s. 53-54.

¹¹³ Por. OWCD, 226.

Zgodnie z odnowionymi obrzędami chrztu dzieci, podczas liturgii ojciec zapala świecę dziecka od paschału. Świeca chrzcielna ma towarzyszyć dziecku przez całe życie, również podczas Pierwszej Komunii Świętej¹¹⁴.

Ochrzczeni, oświeceni światłem Chrystusa, mają postępować tak, jak dzieci Światłości¹¹⁵, to znaczy „spalać się w miłosiernej służbie dla Ojca jak Chrystus, którego symbolizuje paschał, od którego zapalana jest świeca”¹¹⁶.

Wnioski końcowe

Reasumując należy podkreślić, że proponowane przez ks. St. Hartlieba pierwsze skrutynium chrzcielne zawiera w swej treści elementy katechumenatu pierwszych wieków chrześcijaństwa oraz czasów współczesnych. Ujawnia się to przede wszystkim w położeniu głównego akcentu na rozświetlenie tajemnicy krzyża. W ujęciu ks. Hartlieba nabiera to jednak swoistego charakteru, ze względu na kontekst, w którym występuje. Jak w katechumenacie wczesnochrześcijańskim nakładanie znaku krzyża i zgłębianie jego tajemnicy miało miejsce przed przyjęciem chrztu św., tak u ks. St. Hartlieba skierowane jest ono do osób już ochrzczonych. Jest szczególnym przygotowaniem do przyjęcia Pierwszej Komunii Świętej oraz życia Eucharystią każdego dnia.

Drugie skrutynium chrzcielne, które ks. St. Hartlieb oparł na znaku białej szaty, posiada wiele elementów występujących zarówno w katechumenacie Kościoła pierwszych wieków, jak też w praktyce katechumenalnej dzisiaj. Omawiane nabożeństwo posiada jednak swą specyfikę, którą tworzą głównie dwa fakty. Po pierwsze jest ono skierowane do osób już ochrzczonych. Po drugie dokonuje się w kontekście przygotowania dzieci do Pierwszej Komunii Świętej.

Trzecie skrutynium chrzcielne ks. St. Hartlieb oparł na znaku paschału i zapalanej od niego świecy. Wprowadził także do tego nabożeństwa inne znaki: uroczyste wprowadzenie dzieci do kościoła, uroczyste wyznanie wiary, błogosławieństwo kapłana przez nałożenie ręki na głowę dziecka. Znaki te odnajdujemy zarówno we wczesnochrześcijań-

---

¹¹⁴ Por. St. Hartlieb, *Odnowione obrzędy chrztu świętego. Świeca od chrztu znakiem życia chrześcijańskiego*, dz. cyt., s. 107.

¹¹⁵ Por. A. B o s z k o, *Funkcja słowa w „Odnowionym Obrzędzie Chrtu Dzieci”*, art. cyt., s. 170.

¹¹⁶ Por. St. Hartlieb, *Odnowione obrzędy chrztu świętego. Świeca od chrztu znakiem życia chrześcijańskiego*, dz. cyt., s. 108.

skim, jak też w obecnie sprawowanym katechumenacie oraz w Obrzędach chrztu dzieci. Trzecie skrutynium kończy nabożeństwa pogłębiające u dzieci rozumienie znaków przekazywanego podczas chrztu świętego życia Bożego.

Do przedstawionych już tutaj wniosków należy również dodać, że dzieci przygotowujące się do Pierwszej Komunii Świętej powinny przede wszystkim rozumieć, że ich droga inicjacji chrześcijańskiej rozpoczęła się już w sakramencie chrztu świętego. Trzeba też zauważyć, że w życiu sakramentalnym nie można zrezygnować ze znaków i symboli. Umożliwiają one bowiem zawsze, w bardziej lub mniej doskonały sposób, kontakt człowieka z Bogiem i pozwalają na pełniejsze zrozumienie tajemnicy wiary.

CATECHESIS EXPLAINING THE REALITY OF BAPTISM IN THE PREPARATION OF CHILDREN FOR FIRST HOLY COMMUNION

Summary

The preparation for First Holy Communion is one of the most important phases of the religious education of children. The aim of this preparation is the fulfilment of the desire of the entire Church, that these children participate in the Eucharist, source and culmination of the whole of Christian life, in a conscious, active and full manner. This article presents the suggestion for the preparation of children for First Holy Communion prepared by Rev. S. Hartlieb. His proposal aims to give a full understanding by children of the signs of the life God gives during Baptism. Among these signs we have: the sign of the cross, the sign of the white garment and the sign of light. The clarification of these signs is done during liturgical celebrations, the detailed explanation of which is the main purpose of this article.